

onderwijs in zeeland

J.J. Ph. Den Hertog,

P.J. Filius,

ETI voor Zeeland

Onderwijs is een massa-artikel geworden. Veel meer dan in het verleden wordt er rekening gehouden met de uiteenlopende behoeften van de gebruiker. De inzichten in de kwaliteit waarin het op de markt moet worden gebracht zijn grondig veranderd. Wettelijke maatregelen die een verlenging van de leerplicht tot doel hebben, beïnvloeden de omvang van de vraag. Het is dan ook een eis van billijkheid om het produkt in een aan de vraag aangepaste kwaliteit op de markt te brengen.

De prijs is hoog. De besteding door de overheid aan onderwijs bedraagt in 1975 per inwoner f 1.320,—¹. Over het inwonerstal van Zeeland omgeslagen is dit een 'jaaromzet' van ruim f 430 miljoen. De provincie stuurt deze geldstroom niet: zij heeft slechts enkele, nauwomschreven, formele bemoeienissen met het onderwijs. Toch heeft het provinciaal bestuur, samen met het onderwijsveld, initiatieven genomen om de rijks-

overheid er bij voortduring aan te herinneren dat een goed opgebouwd pakket aan onderwijsvoorzieningen ook in een dun bevolkt gebied als Zeeland aanwezig dient te zijn. Sinds enige jaren werkt de Provinciale Onderwijs Commissie hieraan. In de sfeer van begeleiding en vernieuwing is het Regionaal Pedagogisch Centrum Zeeland actief. Het Economisch Technologisch Instituut en het Provinciaal Opbouworgaan verrichten, in nauw overleg met het bureau onderwijs van de Provinciale Griffie, onderzoek.

De vraag blijft bestaan of het allemaal voldoende is, gemeten aan de jaarlijkse omzet. Er is meer dan eens een pleidooi gevoerd voor meer beslissingsbevoegdheid bij de provincie en dus meer onderzoek op het regionale vlak.

Toch lijkt een eerste informatie over de landsgrens heen niet over dit onderwerp te moeten gaan. Informatiever is een blik op de onderwijskaart van Zeeland en een aanduiding van wat er gaande is. Dit is dan ook de typering van wat volgt.

Kleuter- en lager onderwijs.

Deze beide vormen van primair onderwijs zijn in het Nederlandse onderwijsbestel nog niet met elkaar verweven. Enkele experimenten zullen de weg wijzen naar de verwezenlijking van de plannen voor een geïntegreerde vorm van basisonderwijs dat bedoeld is voor de 4- tot 12-jarigen, eventueel onderverdeeld in een onderbouw 4 tot 8 en 8 tot 12 jaar.

In Zeeland zijn twee scholen (een lagere school en een kleuterschool) door het Ministerie van Onderwijs als experimenteerscholen aangewezen waar het nieuwe geïntegreerde basisonderwijs aan de praktijk wordt getoetst.

Het beeld van het kleuter- en lager onderwijs naar richting is een weerspiegeling van de geestelijke stromingen in ons volk. Deze zogenoemde 'verzuiling' voor het kleuteronderwijs en het gewoon lager onderwijs doet zich in Zeeland als volgt voor:

Aantal kleuterscholen en lagere scholen (glo) naar richting

regio's	kleuterscholen					scholen gewoon lager onderwijs				
	o.	p.c.	r.k.	b.n.	tot.	o.	p.c.	r.k.	b.n.	tot.
Schouwen-Duiveland	10	5	1	2	18	18	9	1	—	28
Tholen en St. Philipsland	4	7	1	2	14	8	9	1	—	18
Walcheren	24	36	6	3	69	26	39	7	1	73
Noord-Beveland	—	4	—	—	4	4	4	—	—	8
Zuid-Beveland	12	27	11	4	54	30	29	11	—	70
West Zeeuwsch-Vlaanderen	3	1	9	5	18	12	5	11	—	28
Oost Zeeuwsch-Vlaanderen	8	12	31	—	51	12	15	30	—	57
Zeeland	61	92	59	16	228	110	110	61	1	282

tellingen per 1-10-1973 en 1-3-1973

o. = openbaar
p.c. = protestants christelijk
r.k. = roomskatoliek
b.n. = bijzonder neutraal

Bron: Provinciale Onderwijscommissie: 'Inventarisatie van het onderwijs in Zeeland' (z. d.).

¹ J.A. van Kemenade, Minister van O. & W.: 'Contouren van een toekomstig onderwijsbestel', Discussienota, juni 1975.

Vrije expressie.

Archief Siemens.

De evenwichtige opbouw valt op bij het rooms-katoliek onderwijs ; het streven om tegelijk met een lagere school ook een kleuterschool te stichten is hiervan de oorzaak. Bij samensmelting van beide soorten onderwijs is dat een voordeel.

Onderzoek ² heeft overigens aangetoond dat doorstroming van de ' ene zuil ' naar de andere voorkomt bij de overgang van de kleuterschool naar de lagere school, het minst in het rk-onderwijs (7,7 %), het meest in het pc onderwijs (27,6 %). De openbare school ligt hier met 21,6 % tussen. Het onderzoek naar de oorzaak van dit verschijnsel is nog niet afgesloten.

Omdat Zeeland een sterk verspreide bewoning heeft in een groot aantal kleine kernen, is de plattelandsschool een vertrouwd element in de samenleving. Deze school, zowel in het kleuter- als het lager onderwijs terug te

vinden, vormt de laatste tien jaar onderwerp van veel onderzoek en studie ^{2 3 4}. De reden hiervoor is de numerieke achteruitgang van het leerlingenaantal, veroorzaakt door een steeds verdere daling van de beroepsbevolking in de landbouw en daarmee gepaard gaande ontvolking van het platteland. Ook het dalende geboortecijfer speelt een rol.

De vrijheid van onderwijs die de mogelijkheid biedt tot het stichten van scholen naar verschillende levens-beschouwelijke richting, heeft in gebieden met een naar geestelijke overtuiging gemengde bevolking het ontstaan van ' kleine ' scholen bevorderd. In de literatuur wordt als ' kleine school ' gewoonlijk de lagere school met 1, 2 en 3 leerkrachten met die kwalificatie aangeduid. De eenklassige kleuterschool valt eveneens onder dit predikaat. De ' kleine scholen ' zijn als volgt over de verschillende gebieden in Zeeland verdeeld :

	kleuteronderwijs (a)		gewoon lager onderwijs (b)	
	1-klass. school	totaal	1, 2, 3-mansschool	totaal
Schouwen-Duiveland	7	20	19	28
Tholen en St. Philipsland	4	13	8	18
Kanaalzone Walcheren	10	59	11	56
Platteland Walcheren	5	17	10	22
Noord-Beveland	1	3	6	8
Zuid-Beveland	15	55	31	70
West Zeeuwsch-Vlaanderen	9	20	20	27
Kanaalzone, Oost Zeeuwsch-Vlaanderen	11	37	9	41
Overig Oost Zeeuwsch-Vlaanderen	5	16	6	18
	67	240	120	288

(a) telling per 1-10-1974

(b) telling per 16-9-1974

28 % van alle kleuterscholen zijn ' kleine scholen ', 42 % van alle lagere scholen behoort hiertoe. Boven het gemiddelde liggen bij het kleuteronderwijs : Schouwen-Duiveland, Tholen en St. Philipsland, platteland Walcheren, Noord-Beveland, West Zeeuwsch-Vlaanderen, Kanaalzone Oost- Zeeuwsch-Vlaanderen en overig Oost Zeeuwsch-Vlaanderen. Bij het lager onderwijs komen deze gebieden terug met daarbij Zuid-Beveland, terwijl de Kanaalzone Oost Zeeuwsch-Vlaanderen en overig Oost Zeeuwsch-Vlaanderen nu beneden het gemiddelde liggen. De hoogste percentages komen voor in de agrarische gebieden van Noord Beveland en West Zeeuwsch-Vlaanderen.

Door het teruglopen van het inwonerstal in de kleine kernen komt het voorzieningsniveau in die gemeenschappen in het geding, ook de positie van de school (scholen). Soms dreigt de opheffing omdat het getalskriterium van de rijksoverheid niet meer wordt behaald. De lagere school

heeft dan een grotere overlevingskans dan de kleuterschool omdat lager onderwijs onder de leerplicht valt en de overheid gehouden is tot het vervullen van de leerplicht de gelegenheid te bieden, binnen een wettelijk vastgelegd bereik.

In Zeeland zoeken gemeenten met kleine scholen een oplossing in samenwerking en concentratie. Uitgangspunt is hierbij in iedere woonkern tenminste een school voor 4-8 jarigen en, streeksgewijs, een bovenbouw voor leerlingen van 8-12 jaar.

De komende integratie tussen kleuterschool en lagere school maakt het wenselijk te voorkomen dat het onderwijs in kleine gemeenschappen verder afbrokkelt.

Buitengewoon onderwijs (buo).

Het buitengewoon onderwijs valt in een groot aantal specialismen uiteen, in het bijzonder dat onderwijs gericht op de opvang van geestelijk en lichamelijk gehandicapte kinderen. Alleen de grote steden hebben al deze specifieke richtingen. Gespreid over de provincie heeft Zeeland naast scholen en leerklassen voor schipperskinderen en woon-wagenkinderen, scholen voor zwakzinnig debielen en imbecielen en lichamelijk gehandicapten. Het onderwijs voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden

² Provinciale Onderwijs Commissie : ' Kleine scholen in Zeeland ', juni 1974.

³ Rijksuniversiteit Groningen, Instituut voor Onderwijskunde : ' Projekt Kleuter- en Basisonderwijs ten plattelande ', R.I.O.N. 1969-1972.

⁴ S.J.C. van Eyndhoven : ' Mogelijkheden kleine scholen ', Verslag Onderwijsdag Leeuwarden, januari 1975.

(lom-scholen en lomvbo) is dankzij samenwerking tussen de verschillende levensbeschouwelijke richtingen, evenzeer tot ontwikkeling gekomen. Er zijn scholen van dit type in Goes, Middelburg en Terneuzen. De kans op een school voor gehoorgestoorde en spraakgebrekkige kinderen is gunstig. De dichtstbijzijnde hiervoor is in Rotterdam. De 'contourennota' beargumenteert een zo groot mogelijke mate van inpassing van het buitengewoon onderwijs in het gewoon lager onderwijs. Op deze wijze beoogt de minister kansen op stigmatisatie te verkleinen.

Algemeen voortgezet onderwijs.

Het algemeen voortgezet onderwijs omvat het vierjarig middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo), het vijfjarig hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en het zesjarig voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Deze laatste schoolsoort is gesplitst in ateneum en gymnasium. Het avo komt overeen met het middelbaar onderwijs in België.

Na een éénjarige gemeenschappelijke onderbouw kiezen de leerlingen voor één van de drie soorten. Het diploma van het mavo en het avo verleent toegang tot het middelbaar resp. het hoger beroepsonderwijs, het vwo tot het universitair onderwijs.

De spreiding van de scholen voor avo is in Zeeland — ook naar levensbeschouwing — voldoende. In vrijwel alle regio's zijn deze schoolsoorten goed en snel te bereiken. De oriëntatie op scholen buiten de regio voor het volgen van dit onderwijs is dan ook gering.

Uit het gehouden onderzoek⁵ naar de onderwijs-oriëntatie van de Zeeuwsch-Vlaamse scholieren blijkt dat er slechts sporadisch gebruik wordt gemaakt van mogelijkheden in het middelbaar onderwijs in België.

In het schooljaar 1973/'74 waren dat 55 leerlingen, dat is 1,1 % van het totaal aantal leerlingen dat in Zeeuwsch-Vlaanderen een school voor avo bezocht. Het belangrijkste motief om in België te gaan studeren was de geografische afstand. De belangrijkste relaties waren Sas van Gent - Zelzate en Aardenburg - Maldegem.

De scholen voor avo zijn gekoncentreerd in de belangrijkste onderwijscentra in Zeeland: Zierikzee, Goes, Middelburg, Vlissingen, Oostburg, Terneuzen en Hulst.

In het schooljaar 1974/'75 volgden 15.000 jongeren het avo in Zeeland dat is ca. 42 % van de 12 t/m 18-jarigen. Opvallend is dat de deelname in Zeeuwsch-Vlaanderen gedurende de laatste jaren sterk is toegenomen, zoals uit onderstaande tabel blijkt. De ontwikkeling van de deelname is geïndexeerd (1970 = 100).

Gebied	1970	1974
Zeeland	100	119
Zeeuwsch-Vlaanderen	100	127
Nederland	100	125

De docentenvoorziening voor het avo verloopt in Zeeland, met name in Zeeuwsch-Vlaanderen, niet probleemloos. In 1973/'74 gaven ca. 25 Belgische leerkrachten les

aan avo-scholen in dit gebied omdat in de vakatures niet kon worden voorzien door Nederlandse leerkrachten. Het voortbestaan van de part-time lerarenopleiding, zij het in vernieuwde vorm in Middelburg is met het oog hierop dan ook van groot belang.

Voor degenen die niet in de gelegenheid waren het dag-avo te bezoeken, bestaat de mogelijkheid avond-onderwijs in deze sektor te volgen. In Vlissingen (met dependances in Goes en Zierikzee) en Terneuzen is een avond-mavo gevestigd. In 1976 zullen deze scholen waarschijnlijk een avond-havo krijgen toegewezen.

Lager beroepsonderwijs.

Leerlingen die de lagere school verlaten en niet voor het avo kiezen, gaan naar het lager beroepsonderwijs (lbo). Het lbo heeft een vierjarige cursusduur. In de eerste twee leerjaren wordt de basis gelegd voor een brede algemene vorming, daarna ligt de nadruk van het onderwijs op de beroepsvoorbereiding.

Met het diploma van het lbo kan men in bepaalde gevallen verder studeren aan een school voor middelbaar beroepsonderwijs.

Het lbo omvat in Zeeland de volgende differentiaties (met het aantal leerlingen per 1 september 1974):

het lager technisch onderwijs (lto)	3.815
het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs (lhno)	2.534
het lager economisch en administratief onderwijs (leao)	243
het lager middenstandsonderwijs (lmo)	289
het lager land- (en tuinbouw) onderwijs (llo)	106
het lager nautisch onderwijs (lno)	35
totaal aantal leerlingen bij het lbo	7.022

De twee eerstgenoemde schoolvormen zijn in Zeeland in voldoende mate gespreid. Zeeland telt 10 lto-scholen (waarvan vier in Zeeuwsch-Vlaanderen) en 17 lhno-scholen (waarvan zes in Zeeuwsch-Vlaanderen). Enkele van deze scholen geven de mogelijkheid tot het volgen van individueel beroepsonderwijs (voor leerlingen die een meer individuele begeleiding behoeven). In 1974 volgden 550 leerlingen het individueel technisch- en het individueel huishoud- en nijverheidsonderwijs. De overige schoolsoorten in het lager beroepsonderwijs zijn in Zeeland slechts met één vestiging vertegenwoordigd (in Midden-Zeeland). Gezien de grootte van de belangstelling is uitbreiding, met uitzondering van het leao, met nieuwe scholen niet vereist. Vermeldenswaard is dat het aantal scholen voor lager land- en tuinbouwonderwijs in Zeeland is teruggelopen van vijftien naar één school. De belangstelling voor dit onderwijs is, overeenkomstig de ontwikkeling van de werkgelegenheid in deze sektor, sterk gedaald.

Uitbreiding in Zeeland van het lager beroepsonderwijs met een school voor leao is gewenst. Vestiging in Zeeuwsch-Vlaanderen verdient de voorkeur gezien de geringe keuzemogelijkheden in deze regio.

De geringe differentiatie in het lager beroepsonderwijs in Zeeuwsch-Vlaanderen heeft, blijkens het gehouden onderzoek naar de onderwijsoriëntatie van Zeeuwsch-Vlaamse scholieren, geen grote toevloed naar Belgische

⁵ ETI voor Zeeland, Provinciaal Opbouworgaan Stichting Zeeland: 'Onderwijsoriëntatie op België', juni 1974.

scholen tengevolge. In het schooljaar 1973/'74 volgden 31 en 55 Zeeuwsch-Vlaamse jongeren onderwijs aan het lager secundair beroepsonderwijs resp. het lager secundair technisch onderwijs (deze onderwijssoorten komen overigens niet geheel overeen met het lager beroepsonderwijs in Nederland) in België. Ook voor deze leerlingen gold als het belangrijkste motief de korte afstand tot de onderwijsinstelling in België. De belangrijkste relaties zijn Aardenburg-Brugge, Sluis-Brugge en Sas van Gent-Zelzate. Vrijwel geen Belgische scholieren volgen beroepsonderwijs (lager- en middelbaar beroepsonderwijs) in Zeeuwsch-Vlaanderen.

De opleiding voor leraren voor beroepsgerichte vakken in deze sektor van het onderwijs vindt plaats in een avondopleiding in Goes.

De leerlingen die dagonderwijs hebben gevolgd en nog gedeeltelijk leerplichtig zijn (de 16-jarigen) volgen twee dagen per week een school voor vormingswerk of een bij de opleiding aansluitende vakopleiding. De streek-school in Middelburg heeft een geïntegreerd project vorming en opleiding voor werkende jongeren.

Middelbaar beroepsonderwijs.

Tot het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) worden toegelaten de leerlingen met het diploma van het lbo (met het vereiste niveau) en leerlingen met het mavo-diploma of enkele jaren van een andere vorm van avo. Deze sektor van het beroepsonderwijs geeft een voorbereiding voor beroepen of functies op het niveau van het middenkader bij het bedrijfsleven en de overheid. Het diploma geeft toelating tot het hoger beroepsonderwijs.

De leerlingen die in Zeeland een vorm van lager beroepsonderwijs volgen, kunnen dezelfde vorm van middelbaar niveau volgen. De spreiding van het mbo is echter aanzienlijk minder dan van het lbo. De getals-criteria welke worden gesteld om voor bekostiging door het Rijk in aanmerking te komen, liggen hoger. Voor een dunbevolkte provincie als Zeeland is uitbreiding van het beroepsonderwijs moeilijk. Oplossingen worden gezocht in de vorm van combinaties met andere schoolsoorten.

De deelname aan de aanwezige vormen van mbo ligt in Zeeland, vooral in Zeeuwsch-Vlaanderen, boven de landelijke deelname.

Per september 1974 telde het mbo de volgende aantallen leerlingen (tussen haakjes het aantal vestigingen in Zeeuwsch-Vlaanderen) :

het middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs (4)	1.203
het middelbaar technisch onderwijs (1)	854
het middelbaar economisch en administratief onderwijs	219
het middelbaar middenstandsonderwijs	68
het middelbaar landbouwonderwijs (1)	127
het middelbaar nautisch onderwijs	66
de middelbare opleiding voor laboratoriumpersoneel	19
totaal aantal leerlingen bij het mbo	2.556

Uitbreiding van het mbo met een tweede school voor middelbaar economisch en administratief onderwijs (in Zeeuwsch-Vlaanderen) en een school voor middelbaar sociaal pedagogisch onderwijs wordt momenteel

nagestreefd. Voor de jongeren in de regio Zeeuwsch-Vlaanderen is het van groot belang dat de keuzemogelijkheden worden vergroot. Bij het bedrijfsleven bestaat grote belangstelling voor een meao-opleiding in deze regio.

Hoger beroepsonderwijs.

Instituten en scholen voor hoger beroepsonderwijs zijn, voorzover in Zeeland aanwezig, in Midden-Zeeland gevestigd. Als er geen speciale vestigingsfactoren in het geding zijn, zoals bij de hogere zeevaartschool in de havenstad Vlissingen, liggen de concentratiepunten in de dichtbevolkte stedelijke gebieden.

De instellingen voor wetenschappelijk onderwijs (wo) hebben jarenlang de grootste prioriteit in het landelijk onderwijsgebied van de rijksoverheid gehad. De hervormingen die nu op stapel en ter discussie staan over de inrichting van het hoogste niveau van ons onderwijs, leggen het accent op een versterking van de positie van het hoger beroepsonderwijs (hbo), om als gelijkwaardige partner van het wo tot nauwe vorm van samenwerking met dit wo te geraken. Studentenstromen zullen dan, minder eenzijdig dan thans, gericht kunnen worden op wo en hbo. Voor Zeeland is er dan ook alle belang om aan het hbo, waarop de havo zich als vooropleiding richt, een zo groot mogelijke veelvormigheid te geven.

De belangstelling voor het hogere beroepsonderwijs in Zeeland neemt toe. Voor een deel is deze groei te verklaren, uit het in vergelijking met de universiteitssteden beperkte scala van studiemogelijkheden. In 1973 bedroeg het aantal studerende aan dagscholen voor hbo 7,9 % van de 17 t/m 21-jarigen ; in 1974 8,1 %.

Het aantal studenten dat in 1974/'75 was ingeschreven bedroeg :

pedagogische akademies (2)	439 (a)
opleiding kleuterleidsters (2)	354
opleiding lerares nijverheidsonderwijs	49
hogere technische school (hts)	437
hogere zeevaartschool	467
	(met zgn. 'bevaren' leerl. 750)
opleiding fysiotherapeut	140
hogere opleiding laboratoriumpersoneel	118
totaal	2.004

(a) verzorgen de opleiding voor volledig bevoegd onderwijzer.

In part-time verband studeren nog de volgende aantallen studenten :

lerarenopleiding algemeen vormend onderwijs (avo)	400
idem beroepsonderwijs	296
hoofdleidster kleuteronderwijs	107
totaal	803

Van de dagopleidingen is de leraressenopleiding een aflopende zaak, omdat zij niet past in de concentratieplannen van de leraressenopleiding nieuwe stijl. Deze opleidingen zijn buiten Zeeland gevestigd en worden nog

'Ook Brugge, Gent en Antwerpen voorzien in hoger onderwijs'.

Archief INBEL, Brussel.

slechts door enkele Zeeuwse studentes bezocht. Dit is een bewijs voor de stelling dat de animo om een bepaalde opleiding te volgen afneemt, als deze in de eigen regio niet meer aanwezig is. De laboratoriumschool is van recente datum en vervangt de particuliere kursussen die tot voor kort de opleiding verzorgden, voornamelijk in de medische sektor.

De opleidingen voor leraren zijn landelijk, sinds 1970, in een overgangsproces opgenomen. Er zijn zeven dagopleidingen nieuwe stijl voor leraren gekreëerd die — dit in afwijking van het bestaande systeem — docenten opleiden met meer dan één lesbevoegdheid en tevens een brede pedagogische-didactische voorbereiding geven.

De bestaande part-time opleidingen oude stijl, ook die in Zeeland, zullen verdwijnen. Er komt een part-time opleiding nieuwe stijl voor in de plaats.

In het veld van opleidingen hbo ontbreken een sociale- en een kunstakademie en een school voor hoger economisch en administratief onderwijs (heao). Herhaaldelijk is er bij de minister op aangedrongen deze instellingen aan Zeeland niet te onthouden, ook al liggen de stichtingsnormen voor afzonderlijke instituten boven de belangstelling die men er regionaal voor mag verwachten.

De beleidslijn die voor het hbo zich richt op instituten met een groot aantal verschillende studierichtingen voor hoger onderwijs, houdt voor Zeeland de

belofte in dat binnen deze bundeling van opleidingen de nu nog ontbrekende worden ingepast.

Zoals eerder is gezegd en aangetoond is Zeeuwsch-Vlaanderen voor veel opleidingen aangewezen op steunpunten elders. Belangrijk zijn in dit opzicht de hts in Vlissingen (122 van 437 studenten) en de rk pedagogische akademies in Noordwest-Brabant (120 studenten). Ook aan de hts Breda studeren Zeeuwsch-Vlaamse studenten.

Ook Brugge, Gent en Antwerpen voorzien in hoger (beroeps)onderwijs dat niet in Zeeuwsch-Vlaanderen aanwezig is. Het aantal studenten waarom het gaat is niet indrukwekkend (± 30), de veelheid aan opleidingen wel. Er onder vallen : chemie, klinische scheikunde, hotellerie, hogere zeevaart, diëetkunde, toerisme, logopedie, muziek en kunstonderwijs. Daarnaast mogen niet onvermeld blijven part-time en avondleergangen in het Belgische grensgebied die door Zeeuwsch-Vlaamse studenten worden bezocht (Maldegem, Zelzate).

De inventarisatie van het onderwijs in Zeeland toont aan dat er op verschillende terreinen nog het een en ander dient te worden aangevuld. Het universitaire niveau is een te hoge greep. Het is een gelukkige omstandigheid dat het Belgische universitaire onderwijs binnen de mogelijkheden ligt. Een gelijkshakeling van diploma's zou een verdergaande ontwikkeling zeer ten dienste staan.